

Så blir naturvärden jämförbara

Sverige är unikt i världen med att ha en standard för kartläggning och bedömning av naturvärden. Idag genomförs tusentals standardiserade naturvärdesinventeringar varje år. Denna standard kom till år 2014 och har lett till jämförbara beslutsunderlag och enklare miljöprövningar.

MAGNUS STENMARK & TOVE ADELSKÖLD

Under 1980-talet etablerades våtmarksinventeringen och några år senare nyckelbiotopsinventeringen i Sverige. De var de första nationella naturvårdsinriktade kartläggningarna i landet, men de var begränsade till vissa biotoper. I samband med väg- och järnvägsdragningar uppstod ett behov att få en samlad bild och att kunna vikta naturvärden mot varandra.

Håkan Ignell är biolog och var med och grundade ett av de första konsultföretagen inom natur och miljö på nittioalet. Han berättar att de blev kontaktade av dåvarande Vägverket som undrade om de kunde göra något inom natur i samband med en vägdragning i Östergötland.

– På den tiden fanns det ingen som hade erfarenhet av att inventera och jämföra olika biotoper. Lösningen blev att vi delade in miljöer i naturvärdesklasser som kunde ha låga eller höga naturvärden, säger Håkan.

Under 2000-talet utvecklade sedan aktörer i branschen olika metoder för att bedöma natur. Trafikverket insåg behovet av en standard och tillsammans med några andra aktörer och flera konsultföretag började man diskutera en standardiserad inventering av naturvärden (se faktaruta). En standard inom naturvärdesinventering beslutades 2014 och baseras på en 152 sidor lång metodbeskrivning.

Syftet med en naturvärdesinventering är att inom ett land- eller vattenområde kunna förmedla vilka delar som i en nulägesbild utgör områden med särskild betydelse för biologisk mångfald. Avgränsade objekt klassas i en skala med klasserna högsta, högt, påtagligt och visst naturvärde.

Naturvärdet baseras på en sammanvägning av biotopvärde och artvärde. Biotopvärdet bedöms utifrån vilka kvalitéer och ekologiska funktioner som finns. Till exempel indikerar skoglig kontinuitet, hävd, boplatser för insekter, varma brynmiljöer

och övervintringsplatser för groddjur högre biotopvärde. Biotopvärdet är också högre om biotopen är sällsynt eller hotad.

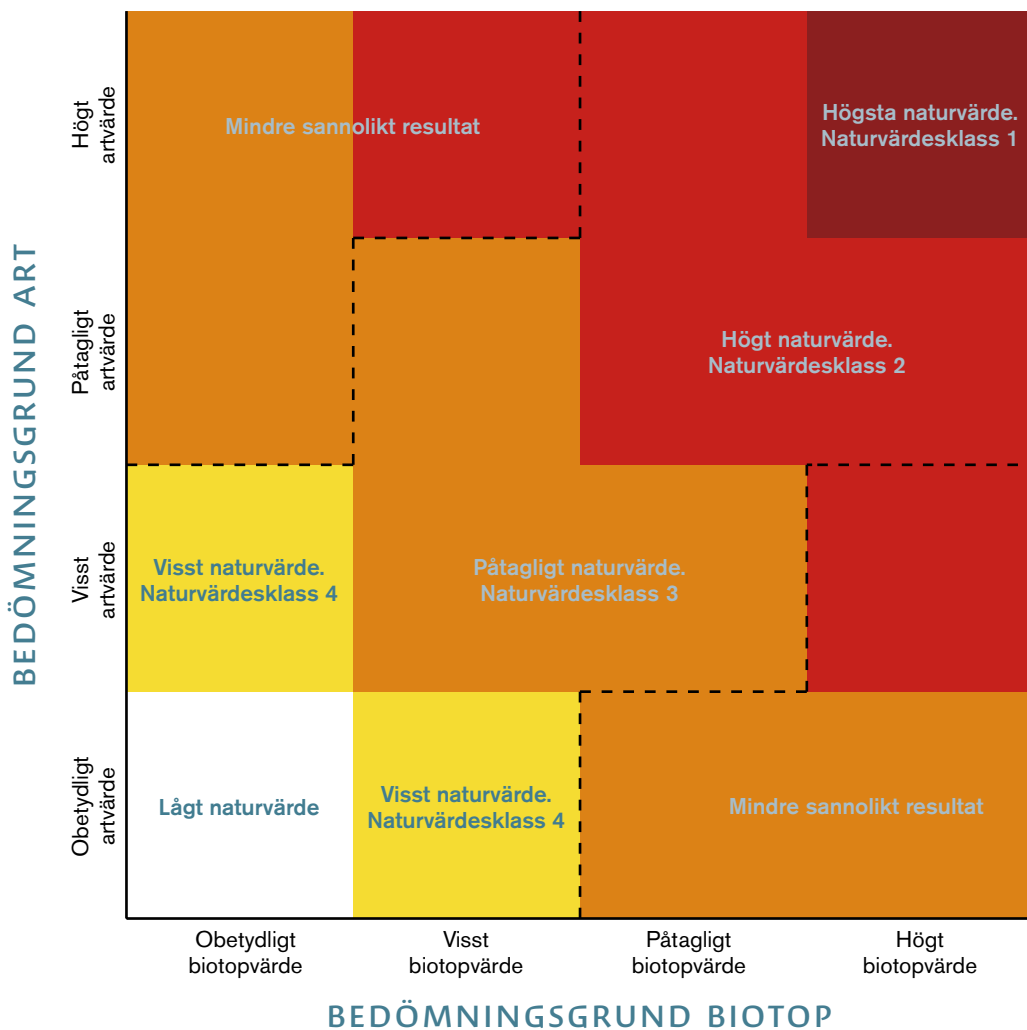
Artvärdet bedöms utifrån vilka arter som har sin livsmiljö i området. Så kallade värdearter är de som bygger artvärdet och de ska ha en betydande del av sin livsmiljö inom området. En värdeart har särskild betydelse för biologisk mångfald eller så indikerar arten att området har särskild betydelse för biologisk mångfald. Det kan till exempel vara en signalart, rödlistad eller fridlyst art och bedömningen ska vara att naturvärden tillförs i området tack vare värdearten.

Inom standardiserad naturvärdesinventering finns styrdokument som reglerar bland annat hur förarbetet går till, när på säsongen fältbesök får göras och vad man ska söka efter i fält. De beskriver även vilka områden som ska klassas som objekt och vilken naturvärdesklass som ett objekt ska tillskrivas.

Sverige som land är unikt i världen med att ha en standard för kartläggning och naturvärdering. Standarden används av de flesta naturinventerare i Sverige och har fått stor genomslagskraft. Den används nu av de flesta branscher som prövas enligt miljöbalken (1998:808) samt plan- och bygglagen (2010:900). Den ger prövnings- och planeringsmyndigheter möjlighet att jämföra data gällande naturmiljöer, då standarden klassificerar områden utifrån deras naturvärde.

En standard är en gemensam lösning på ett återkommande problem. Syftet med standarder är att skapa enhetliga och transparenta rutiner som vi kan enas kring. Det ligger i allas intresse att höja kvaliteten, undvika missförstånd och slippa uppfinna hjulet på nytt varje gång. Den svenska standarden SIS SS 199000 utg 2, "Naturvärdesinventering (NVI) – Kartläggning och värdering av biologisk mångfald – Krav och riktlinjer" kommer att publiceras på Svenska institutet för standarders webbplats under våren 2023.

▪ Läs mer på sis.se

FIGUR 1. Bedömningsgrunderna för standardiserad naturvärdesinventering. Matrisen visar hur utfall av bedömningsgrunderna artvärde respektive biotopvärde leder till en viss naturvärdesklass. ILLUSTRATION: Modifierad efter förlaga i SIS-standard.

Nu används standardiserad naturvärdsinventering i förberedelserna till infrastruktursatsningar inom väg och järnväg. Även inför större etableringar inom vindkraft, gruvnäring och annan industri utförs denna typ av inventering. Det blir också mer vanligt att naturvärdesinventering utförs i samband med kommunalt planarbete.

Förutom vid avväganden om exploateringar eller andra åtgärder i naturen, kan data från inventeringarna även användas för natur med behov av restaurering. Likaså för identifiering av var restaurering är kostnadseffektiv och genererar mycket naturvärdsnytta per satsad krona och hektar. Standarden kan användas för alla typer av naturmiljöer, men är mest använd inom landmiljöer.

Efterfrågan från marknaden på naturvärdsinventeringar baserat på standarden har ökat gradvis. I och med SIS-standardens som kom 2014 blev naturvärdesinventeringar mer jämförbara. De påföljande åren fanns en efterfrågan på både standardiserad naturvärdesinventering och parallella äldre metoder. Granskande myndigheter, såsom länsstyrelser, uppskattade dock standarden direkt. De visste nu bättre vad det var för underlag de fick i sin hand.

Trafikverket var länge den enskilt största beställaren av standardiserade naturinventeringar inom väg- och järnvägsprojekt. Efterfrågan hos övriga beställare har dock ökat markant på senare år. Under 2021 och 2022 har exempelvis allt fler kommuner och beställare såsom byggherrar och exploateringsbolag efterfrågat användningen av standardiserad naturvärdsbedömning. Idag utgör dessa uppdrag en stor andel av årets uppdrag för alla större konsultfirmor som verkar inom naturmiljöområdet.

Den ökade efterfrågan hos fler beställare är mycket tack vare att standarden är en så pass uppskattad metod av den svenska miljöprövningen. Beställare vet idag att en inventering enligt standarden ger det underlag som krävs för prövning.

Det är dock viktigt att förstå att även om metoden efterfrågas av allt fler, så är inte standarden obligatorisk. En del beställare behöver andra typer av underlag. I vissa miljöer eller projekt kan det dessutom vara relevant med helt andra inventeringsmetoder.

Utvecklingen fortsätter. Våren 2023 förbereds det sista inför publiceringen av den första större revideringen av standarden. Nytt blir exempelvis att antalet klassningar breddas från fem till sju. Den nya versionen kommer även att ge möjlighet att kartlägga och naturvärdesklassa landmiljöer med negativa naturvärden. Det kan vara lämpligt, exempelvis där det finns större förekomster av invasiva främmande arter. Det kommer

FIGUR 2. Ryl är en art som trivs i kalkbarrskog. Arten betraktas som en värdeart och stärker naturvärdesklassen i ett inventerat objekt. FOTO: Lars Efraimsson/Botanikportalen.se.

också att öppnas möjligheter att arbeta med landskapsobjekt på ett tydligare sätt.

När standardiserad naturvärdesinventering etablerades 2014 utfördes hundratals inventeringar enligt ramverket de närmsta åren. Idag genomförs tusentals standardiserade naturvärdesinventeringar varje år.

Standardiserad naturvärdesinventering har förändrat synen på hur vi tar hänsyn till biologisk mångfald. Idag är det självklart att undvika, ta hänsyn och gynna naturmiljöer i samband med exploatering.

Standardiserad naturvärdesinventering har förutsättningar att utvecklas ytterligare och ge samhället ännu bättre verktyg för att gynna biologisk mångfald. I närtid kan standardiserad naturvärdesinventering bli ett viktigt verktyg för företag inom skogsnäringen. Även limniska och marina miljöer utsätts i hög grad av mänsklig påverkan och standardiserad naturvärdesinventering kan komma att bli ett viktigt verktyg även i dessa miljöer.

Även du kan bidra. Kunskapen om olika arters förekomster är central i alla naturvärdesinventeringar. Under fältarbetet är därför inventering av habitat för värdearter en viktig del. Alla värdearter som påträffas under standardiserade naturvärdesinventeringar rapporteras också till Artportalen.

Som ett led i fältarbetets förberedelser granskas alltid vilka arter som har registrerats tidigare inom området. Därför är det mycket värdefullt att botaniker, entomologer, ornitologer och andra naturintresserade rapporterar sina observationer till Artportalen. Den kunskap som du delar med dig av kan vara en pusselbit i att anpassa en framtida infrastruktursatsning så att biologisk mångfald kan utvecklas där. **SBT**

Läs mer

Swedish Standard SS 199000:2014. Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) - Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Det kostar 1465 kronor att ladda ner standarden från <www.sis.se>.

Adelsköld, T. & Stenmark, M. 2023: Så blir naturvärden jämförbara. [Making biodiversity surveys comparable.] *Svensk Bot. Tidskr.* 117: 28–33.

Sweden is unique in having a standard for mapping and assessing biodiversity. Today, thousands of biodiversity surveys are carried out every year. The publication of the standard in 2014 has led to comparable decision-making documents and simpler environmental assessments. It all started in the eighties when large infrastructure projects, roads and railroads, created a need for assessing biodiversity values in a comparable, standardized way. The first method was developed for wetland surveys where nature areas were classified as having low or high biodiversity values. Today, according to the standard, land- or water areas are classified both by the value of the biotope and by the value of the species in the area. The species value depend on "value species" such as indicator species, red listed or protected species, and if they contribute to local biodiversity.

Magnus Stenmark har doktorerat i växtekologi och har ett stort intresse för pollinationsbiologi. Han arbetar idag som affärsområdeschef på Calluna AB.

Adress: Waldenströmsgatan 2, 802 80, Gävle

E-post: magnus.stenmark@calluna.se

Tove Adelsköld är växtbiolog och kommunikatör. Hon arbetar idag på Calluna AB med informationsprojekt inom miljöområdet samt stödjande inom företaget med intern- och externkommunikation.

Adress: Waldenströmsgatan 2, 802 80, Gävle

E-post: tove.adelskold@calluna.se

